

BURUM, DE HERVORMDE KERK

Geschiedenis

Burum, het meest oostelijke dorp van Kollumerland, is gesticht nabij een middeleeuwse zeedijk en een door de zee opgeworpen zandbank, die door ophoging tot een terp groeide. Daar werd vermoedelijk in de twaalfde eeuw een kerk gesticht. De voorganger van de huidige kerk, een flink romaans gebouw met een zadeldak-toren, kennen we van een tekening uit 1722. In het begin van de vijftiende eeuw waren de kerk en de bediening daarvan in handen van het klooster Jeruzalem of Gerkesklooster, hetgeen in de volgende eeuwen herhaaldelijk tot machtsconflicten leidde. Zelfs in 1552, toen Karel V de kerkelijke en wereldlijke macht in Friesland al geregeld had, waren in Burum de verhoudingen nog niet duidelijk. De grietman eiste de rechtspraak voor zich op, maar de abt van het klooster hield vast aan zijn historische rechten op juridisch gebied. Dertig jaar later kon de kerkelijke gemeente zich, dankzij de hervorming, pas onafhankelijk noemen.

Ligging en exterieur

De reden om het oude godshuis te slopen is onbekend, maar in 1784 werd een nieuw, niet veel groter kerkgebouw op dezelfde plaats gebouwd. In grote lijnen volgde het de bouw van de oude kerk, maar liseentjes, rondboogfriezen en andere verfijningen bleven achterwege. Bovendien werden de oude grote bakstenen met hun frisse kleuren en levendige structuur vervangen door een grijs-bruine baksteen van klein formaat. De nieuwe kerk is stellig saaier dan de oude. De door muurdammen gelede traveeën zijn geopend met grote rondboogvensters, die eenvoudige traceringen ontvingen. De oostelijke sluiting van de zaalkerk is geschied met drie zijden van een regelmatige achthoek, waarvan er twee rondboogvensters kregen. In de meest westelijke travee is de toren opgenomen. Deze springt iets uit de westelijke muur naar voren. Aan beide zijden hebben ingangen gezeten; in de rondbogen zijn sluitstenen aangebracht met een wapen dat nog niet thuis gebracht is: een halve adelaar aan de ene en twee rozen met een franse lelie aan de andere zijde. De noordelijke ingang is ten behoeve van de lichtschepping voor een recente consistoriekamer in het westelijke gedeelte der kerk dichtgezet met een hekachtig raamwerk. De weinig aantrekkelijke kerk draagt mede door haar ligging op een tamelijk hoge terp aanzienlijk bij tot de structurele diversiteit van de Burumer dorpskern. Het dorpsilhouet wordt in belangrijke mate bepaald door de molen en de kerk met toren. Omdat het torenlichaam niet ver boven het in verhouding lange dak van de kerk uitrijst, doet de toren enigszins gedrukt aan. Aan elk der zijden zijn enkele galmgaten aangebracht en een sterk ingesnoerde naaldspits bekroont de toren en het dorp.

Inrichting

De kerk bezit een fraaie protestantse inrichting. Rond de preekstoel, die ongeveer tegen het midden van de zuidelijke muur is geplaatst, is het meubilair - stoelen, banken en herenbanken - opgesteld. Binnen het vierkant of doophek uit 1630 wordt de kansel door klauwvormige consoles gedragen. Op de hoeken van de zeszijdige kuip zijn gewrongen zuiltjes met grote ionische kapitelen geplaatst. De velden ontvingen reliëfs van rocailles en loofwerk in rococo-trant, alleen het voorste paneel kreeg een meer vertellend karakter. Een doodskop met knekels, een tijdglas, een ganzenveer en een opengeslagen boek zijn er de symbolen van de vergankelijkheid (vanitas) van de mens. Het meubel werd in 1754 in opdracht van twee der kerkvoogden door een Leeuwarder kastmaker vervaardigd. Tegen een groot gedeelte van de noordelijke muur en de driedelige koorsluiting in het oosten zijn herenbanken geplaatst. De meest monumentale herenbank schuin tegenover de preekstoel werd in 1642 door Sjouck van Fogelsangh gesticht. Het is het enige meubel dat overdekt is en op de overhuiving is binnen een aedícula het wapen van de Fogelsanghs met de zwaan nog aanwezig. Veel van de familiewapens op de andere, eenvoudige banken zijn tijdens de burgerrevolutie aan het einde van de achttiende eeuw geheel of gedeeltelijk weggehakt. Een van die banken dateert nog uit 1630, de andere stammen, voor zover ze gedateerd zijn, uit de bouwtijd van de nieuwe kerk en de ongedateerde dragen eveneens de kenmerken van die tijd. Ze bezitten veelal briefpanelen en balusterfriezen en soms een decoratieve kuif aan de rugzijde.

Orgel en klok

Pas in 1876 kon, dankzij giften van de inwoners van Burum en Munnekezijl, een orgel in de kerk geplaatst worden. De ruime orgelgalerij kwam op twee ranke gietijzeren zuiltjes te rusten en de Firma van Oekelen en Zonen uit Haren (Gr.) konden daarop het door haar gebouwde instrument plaatsen.

De dispositie luidt:

Prestant	8 vt	Octaaf	4 vt
Bourdon	16 vt disc.	Quinfluit	3 vt
Bourdon	16 vt bas	Woudfluit	2 vt

Holpijp	8 vt	Trompet	8 vt disc.
Viola di gamba	8 vt	Trompet	8 vt bas

De torenklok is in 1756 door Johannes Bochard te Enkhuizen vergoten, omdat zij gescheurd was. Het instrument ontving toen een lange inscriptie waar van de eerste regels luiden:

Op preektijd yder een te trekken
Na Gods huis yder op te wekken
Ter tijd van brand of watersnood
En land en arbeidsman om brood
En 't zesdaagse werken aan te zetten.

Peter Karstkarel
1984

Literatuur:

- R. Smits, 300"jarig bestaan Burum-Munnikezijl, 1880.
- Voorlopige lijst der Nederlandsche Monumenten van geschiedenis en kunst, Deel IX (Friesland), 's-Gravenhage, 1930.